

Australiërs en Amerikanen aangewezen) nogal pro-Japans was gaan denken¹, was aan hun relaties in Batavia niet bekend. Het spreekt vanzelf dat die relaties zich gingen bejiveren, een glimp op te vangen van de krijgsgevangenen die in die stad per trein aankwamen en dan in de Unie-kampong in Tandjong Priok werden ondergebracht in afwachting van hun transport per schip. De eersten die in Batavia arriveerden, waren de uit Bandoeng afkomstige officieren. 'Geen uur later', aldus eind oktober '42 C. D. Ricardo, 'wisten alle Bataviase vrouwen' (d.w.z. de echtgenoten van krijgsgevangenen) 'wat er gaande was en werd een geregeld beleg om de in en even buiten Batavia liggende stations geslagen, terwijl de spoorwegovergangen zich in een meer dan gewone belangstelling der dames mochten verheugen.'²

Dat bleef zo, toen op die eerste trein andere treinen volgden: treinen met de zevenhonderd krijgsgevangenen uit Tjimahi en ook treinen met gevangenen uit andere kampen, tot uit Oost-Java toe, die door de Japanners bij de Birma-spoorweg zouden worden ingezet.

De meeste van die treinen reden zo snel dat geen contact mogelijk was, maar er waren er ook, 'waaruit', aldus Ricardo, 'wanneer men de vrouwenschare langs de baan zag, een daverend gejuich opging . . . en dikwijls een boodschap werd uitgeschreeuwd, welke dan prompt enkele uren later het bestemde adres had bereikt.'³ Die vrouwen hadden soms last van de op de treinen meereizende Japanse soldaten die hen af en toe met stenen bekogelden, veelal ook van 'het honend gejoel van de bende inlandse dagdieven die . . . veilig aan hun laffe spot ten opzichte van de nu weerloze mannen uiting gaven.'⁴ Contact met de mannen na hun aankomst in Tandjong Priok bleek uiterst moeilijk. 'Of er', noteerde Ricardo op 25 oktober, 'gevangenen daadwerkelijk zijn weggevoerd en, zo ja, hoeveel, is niet bekend.'⁵

Zo zou het blijven. De eerste transporten met Nederlanders en Indische Nederlanders voeren op 3, 7 en 15 oktober weg (dat van 15 oktober met ca. zeventienhonderd krijgsgevangenen, onder wie Wim Kan), het transport naar Japan vertrok op 16 oktober en die vier transporten waren, samen met de daaraan voorafgaande van Britse, Australische en Amerikaanse krijgsgevangenen de eerste uit een lange reeks, waarmee het veruit grootste deel der krijgsgevangenen van Java naar oorden werd weggevoerd die aan al hun achterblijvende relaties onbekend waren.

¹ Dat is niet zo gebleven. In Japan, aldus kapitein Meys, 'veranderde de mentaliteit van de groep geheel' en zulks 'vrij snel'. (a.v.) ² C. D. Ricardo: 'Gesol met krijgsgevangenen' (25 okt. 1942), p. 1 (a.v., 30930). ³ A.v., p. 2. ⁴ A.v. ⁵ A.v., p. 4.